

LISTY

dvouměsíčník
pro politickou kulturu
a občanský dialog

1996
ČÍSLO

1

ROČNÍK XXVI

ČESKÁ PRIVATIZACE - NEJVĚTŠÍ VYVLASTNĚNÍ ?

Ivan Štern, Tomáš Ježek,
Lubomír Mlčoch, Miloš Pick a j.
k názorům Františka Nepila

JAK BUDE PO VOLBÁCH - ANKETA POLITICKÝCH STRAN

odpovídají
Miloš Zeman, Zdeněk Mlynář,
Miloslav Výborný, Josef Mečl,
Milan Znoj a další

DISKUSE KE STUDII JANA ČULÍKA

Celkem více než 25 článků
a studií - od Jana Šterna,
Jiřiny Šiklové,
Petra Pitharta,
Milana Schulze a j.

DOPORUČENÁ
CENA 28,- Kč

DISKUSE KE STUDII JANA ČULÍKA

Dluhy českých vzdělanců

V minulém, 8. čísle Listů ročníku 1995 jsme uveřejnili provokující studii Jana Čulíka *Dluhy českých vzdělanců*, text jeho vystoupení na IV. schwarzenberském setkání 15. října 1995 v klášteře Teplá. Upozornili jsme, že toto vystoupení vyvolalo diskusi stejně zajímavou jako byl její podnět, a slíbili jsme, že ji v dalším čísle uveřejníme. Chceme tak umožnit čtenářům Listů, dvouměsíčníku pro *politickou kulturu a občanský dialog*, aby se nad názory Jana Čulíka a nad postoji jednotlivých účastníků setkání v Teplé mohli zamyslet a vytvořili si stanoviska vlastní. Předmět sporu - úloha českých vzdělanců a jejich otevřenost k názorům, které třeba sami nesdílejí - je natolik významný, že si naši pozornost jistě zaslouhuje. Vystoupení Jana Čulíka bylo obsáhlé, takže je dnes nemůžeme znovu uveřejňovat. Pokud Listy č. 8/1995 nemáte k dispozici a nejsou už ani u vašeho knihkupce, zašleme vám je na vyžádání z redakce.

JIŘINA ŠIKLOVÁ: Mám ráda Jana Čulíka z jeho pořadů v Rádiu Svobodná Evropa, ale toto jsou často fráze, které připomínají totalitní režim, fráze, které nám říkali třeba na školení učitelů středních škol. My jsme to kdysi nazývali „jetřebismus“ - je třeba, aby... A ten nám byl protivnej. VLADIMÍR MLYNÁŘ: Na tento příspěvek se nedá odpovědět. Protože pan Čulík nechce diskutovat, a když mu já tady teď budu nadávat, bude jenom utvrzen v tom, co říkal. Bohužel. Váš příspěvek byl plný polopravd, dojmů i vyslovených lží. Napsal jsem si jenom sedm bodů a přiznám se, můj adrenalin je tak vysoko, že mám potíže to zvládnout.

Na začátku jste mluvil o amerických časopisech. Já s vámi naprosto souhlasím. Mám tu aspiraci, že tady reprezentuji časopis, který by rád něco takového dělal. Nedaří se mu to, ale je otázkou, jestli to je chyba této společnosti, nebo chyba má, že jej špatně vedu, anebo chyba toho, že v této zemi prostě po čtyřiceti letech komunismu je inflace slova. Slovo ztratilo váhu, kterou mělo před listopadem 1989. Tento stav je podle mého soudu naprosto přirozený. Před rokem 1989 mělo slovo extrémní váhu, znáte všichni projev Václava Havla Slovo o slovu. Dnes je to kyvadlo na druhé straně, ale jsem přesvědčen, že se za několik let vrátí doprostřed.

K tomu, co jste tady řekl o intelektuálech: Souhlasím, že intelektuálové v této zemi selhávají a nejsou, ale proč? Protože opět, čtyřicet let komunismu zahánělo do disentu a intelektuálistu lidi, kteří by za normálních okolností intelektuály prostě nebyli. Teď se ta stavidla uvolnila a řada lidí podniká, vydělává peníze, čímž vy opovrhujete. Dělá tisíce jiných věcí. Tady intelektuál ani žádný být v tuto chvíli nemůže. Pokud Literární noviny vypadají, jak vypadají, a šéfredaktorem časopisu Playboy je přední český spisovatel Arnošt Lustig, který by pravděpodobně měl být vedle Ludvíka Vaculíka znám našim školačkám, tak mně to připadá jako výmluvná informace.

Řekl jste, že chybí novináři, jsou neprofesionální. To je všechno pravda. Ale kde by se proboha měli vzít? Kde chcete, aby se nám vysráželi ze zkumavky? Tady je pět let po totální válce a vy tady chcete učitele, kteří budou výborní, novináře, kteří budou výborní, všechny chcete profesionály, chcete humanisty. To prostě není možné.

Mluvil jste tady o televizi Nova. Televize Nova je úžasný příklad toho, jak to končí, když takzvaný intelektuál dostane televizi. Jistě víte, kdo dostal licenci na televizi Nova. Intelektuálové.

tnání nebo před důcho-
mladí lidé mají vesměs
adějnější. Také důchodci
ně spokojeni. Jsou sice
ěrný východoněmecký
om dobře.

ni ukončeno?

ukončeno, ale Německo
enní Německo s všude
podmínkami nebude.
ferencovat. Vždy budou
životní úrovní, ale to
znamená s různou kvali-
tním štěstím. Nesmíme
že ekonomická kritéria
ského štěstí.

1990, křesťanští demo-
solutní většinu, při vol-
e byl v úřadě potvrzen
Myslíte si, že jste sjed-

sledky voleb komercia-
o získal? Byl mi přece
To je krásné, ale je to
t. Je to spojeno s neza-
ni omezeními. Dodnes
na osobní ochranu.

t, to je krásný důkaz

ččný. Ale je to také

o to také něco dělat.

myslí, že když jsme
ebních výsledků, že
o dělat. Velmi jsem se
lý, ale ne dlouho. Po
, neblázněte! Dosáhli
o výsledku, ale máme
ici, která se bohužel
t toho radost.

ovat?

ést v úřadě novoroční

la Anna Šabatová

Fedor Gál, Vladimír Železný, Jan Vít. Mimochodem, jenom pro vaši informaci, protože Respekt o tom píše. Televize Nova své podmínky licenční plní. Já jsem se nad tím také pozastavoval. Byly totiž tak vágně formulovány, že je plní. Bohužel.

Vy jste tady řekl, že novináři jsou vydírání politiky z titulu moci. Musím říct jako novinář, že to je naprostá lež. Vy jste řekl, že vám to řekli jacísi nejmenovaní novináři. Já žádám, abyste je jmenoval, a pokud ti lidé nejsou schopni a ochotni stát za svými názory, to znamená říci mně tento politik řekl toto, a já to veřejně říkám, stávají se pro mě naprosto nedůvěryhodnou osobou. Já to prostě odmítám. Mně nikdy žádný politik nevyhrožoval, nevydíral, nic mi nesliboval, ničím mi nehrozil, a troufám si tvrdit, že Respekt otiskl řadu pro vládu problematických textů. Doufám, že kolegyně Petruška Šustrová z Českého týdeníku, který nemůže být podezírán ze sympatií k současné vládní moci, mi snad tuto věc potvrdí.

PETRUŠKA ŠUSTROVÁ: Nikdy jsem neslyšela o žádném případě vydírání nebo nátlaku, ale vím, že novináři, kteří kladou nepříjemné otázky, nejsou zváni dejme tomu do televize s tím politikem a nejsou zváni dejme tomu na neoficiální tiskovky nebo na neoficiální setkání. Ale s žádnou jinou perzekucí jsem se nikdy nesetkala.

VLADIMÍR MLYNÁŘ: Vy jste dále řekl, že podnětné a nekonvenční názory se nedostávají do velkých novin. Jmenoval jste i Respekt. Já to upravím: vaše názory se tam nedostávají. (JAN ČULÍK: Opravdu to nejsou jen moje názory.) Co to je nekonvenční názory? Bylo tady řečeno, že je nechcete tisknout v Rudém právu. Já se ptám proč? Co je na tom špatného? Pokud je vás tolik, kdo nemůžete uplatnit svoje nekonvenční názory a nelíbí se vám Rudé právo, můžu vám poradit jedinou věc: založte noviny. Pokud je situace taková, jak jste ji vylíčil, bude to, když nic jiného, dobrý byznys.

LADISLAV SNOPKO: Ja by som chcel ako občan inej krajiny a občan trpiaci inými problémami povedať: Nepokúšajte diabla. Pretože nehovorím o obsahu, ale o naliehavosti akéhosi posolstva, ktoré sme tuná počuli. Možem dodať jednu vetou: mať vaše problémy, boli bysme na Slovensku šťastný, pán Čulík. Cítim v tom trošku neadekvátnej hystérie, apelovať, ako by boli ohrozené základné princípy slobody tlače a prejavu. Nemám vedomosť o tom, že by česká vláda rušila českým novinám fabriky, v ktorých sú tlačené, že by sa zmocnila takým spôsobom televízie a rozhlasu, ako je to na Slovensku. Tým nechcem si sťažovať na naše pomery, ale myslím si, že k daným problémom treba použiť adekvátny jazyk a nešíriť dezinformáciu. Podľa vášho prejavu by som si myslel, že ste na tom rovnako ako my na Slovensku. A predsa to nie je pravda. Druhá vec: je to veľmi diskutabilné, kolektivizovať intelektuálov k spoločným úlohám.

JAN ŠABATA: Já s Vladimírem Mlynářem v mnoha věcech souhlasím. Kdybychom si probrali ten text, našli bychom tam spoustu věcných pochybení. Ale myslím, že ta pochybení jsou takového rázu, že jsou druhotná. Ten text měl skutečně tak silný emotivní náboj, že nejsme schopni tadyhle na této konferenci vychladnout a rozebrat ho tak, jak by si zasluhoval. Já si to netroufám v tomhle okamžiku posoudit, ale nerad bych vyléval s vaničkou i dítě. Ten text bych si chtěl v klidu přečíst a nad každým jednotlivým tvrzením se zastavit a zjistit si třeba pro sebe konkrétně, co tam má skutečně věcný a reálný rozměr, a co si myslím, že nikoliv.

VILÉM PREČAN: Kdybyste si přáli a pan Čulík mi ten text dal k dispozici, nechám ho rozmnožit. Mám všechny vaše adresy a mohu vám ho zaslat.

JAROMÍR SLOMEK: Jen tři poznámky. Za první: Operujete Karlem Čapkem, dáváte ho za příklad, ale jako bohemista přece víte, jak výjimečná osobnost to byla: člověk s autoritou a odezvou v široké veřejnosti, s prestiží evropskou a současně glosátor téměř dennodenní. To je lehké říct, že by dnes měli být lidé jako on. Za druhé: Sborník o nezávislé literatuře po pěti letech, říkáte, měl by být ve školách. Proč? Vždyť je to sborník z konference, ve školách vůbec být nemusí. Jistě by

ho měli zná
jste „V česk
tat za slovo
nemají. Ve š
Musíte ale p
tlach.

ZDENĚK
položít otáz
hluboce. Pro
poměrně tri
kujete takov
nezdvořilý p
ho. Až já p
v Glasgowě
narazil na t
s váma včer
to velmi př
kteří o misi
nepříjemné
tedy nemlu
lidé jako vy

Karel Cudl

ho měli znát studenti bohemistiky na univerzitách, o tom není pochyb. A konečně za třetí: Řekl jste „V českých školách se v hodinách literatury (...) knížky (...) nečtou“. Kdybych vás chtěl chytat za slovo, tak řeknu, že při té příležitosti se nikdy nečetly, číst nebudou, ba dokonce se číst nemají. Ve škole probíhá výuka, nikoli četba knih. Vy chcete říct, že nečtou středoškolsí studenti. Musíte ale povědět, jak masivním průzkumem je toto tvrzení podepřeno. Jinak je to kavárenský tlach.

ZDENĚK PINC: Já taky budu mluvit k tomu příspěvku, ale ne k jeho obsahu. Chtěl bych si položit otázku, jak to, co pan Čulík tady říkal, souvisí s tématem tohoto semináře. A myslím, že hluboce. Protože téma tohoto semináře je exil. A vy jste, kteří jste se vraceli z exilu, mnozí udělali poměrně tristní zkušenost s tím, že jste byli přijati doma jinak, než jak jste čekali. A za to poděkujte takovým lidem, jako je pan Čulík. Já bych hodnotil ten příspěvek pana Čulíka jako zásadně nezdvorný příspěvek. Tak jak jsem tady mluvil o té zdvořilosti. Zdvořilost je vždycky toho druhého. Až já pojedou, pane Čulík, k vám do Glasgowu, tak se budu trochu zajímat o to, co je u vás v Glasgowě obvyklé a jakým způsobem se tam mám chovat, abych jaksi byl vlídně přijat, abych narazil na tu pohostinnost té zkušenosti. To neříkám, že mě popuzujete jaksi apriori. Já jsem s váma včera do dvou hodin seděl, mnohé věci jsem se snažil pochopit, leccos jsme si řekli a bylo to velmi příjemné. Ale člověk, který přichází s takovýmto misijním příspěvkem mezi kanibaly, kteří o misionáře nestojí, si říká o nepříjemnou zkušenost. Já jsem to nechtěl říct, o co si říká. A té nepříjemné zkušenosti se mu má dostat. Jaksi ze sebezáchranných důvodů. Jako u nás u Pinců, tedy nemluvím o České republice, jste nežádoucí. To říkám deklarativně. Já nechci, aby takoví lidé jako vy mluvili s mými dětmi, a proto prosím Viléma, jde čistě o rituální akt, já tady nevyjad-

Karel Cudlín, *Hostina*

řuju žádnou osobní nevělu k panu Čulíkovi. Jako rituální akt prosím Viléma, aby mi ten text neposílal. Z hygienických důvodů. Kdo se na mě neumí obrátit způsobem, který je pro mě zdvořilý, tomu já musím odpovědět, zůstaňte venku, musel bych vám dát pár facek, přece. Ale já mu nechci dát pár facek. To já se rozčiluju takhle vždycky. Mně se ani nepozvedl adrenalin v průběhu té přednášky. Mně jde jenom o to, že mně je líto lidí, kteří udělali strašnou zkušenost toho člověka, který se vrátil domů a narazil na neporozumění. Já se stovkami takových lidí přijdu ve své práci do styku a jsou to většinou neobyčejně smutné rozhovory, ale také jsem potkal hodně takových lidí, většinou z té oblasti, z které přichází pan Čulík, kteří - oni to myslí dobře, samozřejmě - ale, prosím vás, Hitler to taky myslel dobře.

VILÉM PREČAN: Zdeňku, po včerejší vaší předmluvě, přece, Jan Čulík není nepřítel.

ZDENĚK PINC: To jsem prosím vás vůbec neřek. Jak by byl nepřítel?

ZDENĚK KOTRLÝ: V Brně existovala velice funkční a dobře obsazená redakce, plná schopných novinářů, Lidová demokracie. Mluvím o lidech, které znám. Tito redaktori se dostali se svými rodinami do tržního prostředí. Zrušili jim nečekané list a vyvstal problém, jak se užit. S jakou obtíží hledali místo! Existuje síť propojených lidí na fakultách, vybudovaná za dlouhá desetiletí spolupráce. Vím, o čem mluvím, protože tam mám sourozence. Z redakce mohu jmenovat chartistu, který prokázal své schopnosti natolik, že i v době totality mu udělili doktorát, protože na tom důsledně trval! Náhle se zkušenosti novináři nedostali nikam, a tak dojíždějí z Brna například na Jihočeskou univerzitu nebo na Opavskou univerzitu. Mohou učit pouhé dva dny. Ověřitelně na Opavskou univerzitu dojíždí bývalý chartista stejně jako Štěpán Vlašín, ovšem docent Štěpán Vlašín tam prokazoval dvakrát větší plat, protože měl na to titul. Pochopitelně se platí podle tabulek. Konečný výsledek je ten, že jsou nyní skutečně novináři, kteří přesto, že by měli chuť se dostat ke své profesi, nezískají místo. Na malém městě - nechci říkat, že Brno je malé město - nemají šanci nastoupit do míst, pokud nepřijmou určitou intelektuální tvářnost, jak je od nich požadována.

DEREK PATON: Britští novináři neustupují, jsou zdvořilí, ale stejně útočí na politiky. Politik to musí brát. Bohužel váš příspěvek byl příliš široký a navíc tam byl osvětářský tón, který mně osobně vadí. Osvětářství je asi v dnešní době mrtvá věc. Co se týče těch studentů z Glasgowu, kteří nenašli v pražských knihkupectvích klasická díla české literatury, to chápu, protože v dnešní době nemá smysl vydávat knížky, které málokdo chce číst. Všechny bych mohl najít asi třikrát po antikvariátech. Takže to byla spíš jejich lenost anebo neschopnost. Na další vydání Máje asi nejsou peníze. Na druhé straně, obecnost tady je trochu přecitlivělá. Taky ten argument od Ladislava Snopka: buďte rádi, že úroveň, kterou máte, je taková. Často to slyším i od Jiřiny Šiklové: my jsme rádi, že aspoň dostaneme ty Lidovky místo Rudého práva. Ale Lidovky já nečtu, nemůžu. To je ztráta času. Já jsem spleten od první věty. Nejenom tím, že existuje ještě pořád malá jazyková bariéra. Nejsou dobře napsané. Spíš kdybyste napsal příspěvek užší a soustředil třeba na konkrétních příkladech, jak je jazyk v určitých článcích zmatený, anebo jak od začátku do konce články nejsou logické, anebo jak začínají mluvit o věcech, kdy autor předpokládá, že je každý zná, ale já o tom nevím, protože jsem třeba týden nebo dva týdny nečetl noviny, býval byste měl větší úspěch. Možná že přecitlivělost by byla nižší.

FRANTIŠEK JANOUC: Při poslouchání toho příspěvku jsem pocítoval velké rozpaky. Byla tam řada zajímavých postřehů, ale také řada nepřesností, které jsem včera mimochodem v diskusi zjistil, takových povrchností. Ano, já s vámi souhlasím, u nás si stěžoval při předávání Seifertovy ceny Brousek, že prošel deset knihkupectví a nenašel jediného Seiferta na našem trhu. Banka nemohla dát Kabeše a Brouška, protože nebyli na trhu. Ale to jsou celkem parciality, které nejsou tak důležité. Víte, já jsem obyčejně velice kritický k tomu, co se tady děje. Ale teď, když

jsem vá
protože
hám. A
vysoce
ztratila.
v Nada
stavení
mluvil
staví. A
v roce
spojit a
12 hod
vražda
jsem si
a z kaž
hlasím
ka urči
Když b
pohrdli
JIRÍ
aby mu
příspěv
dosud,
pozorn
ní něja
sí. Mu
my, kt
JIRÍ
jiným.
Šiklov
poslou
stý, al
A naje
absenc
i něco
Ab
til něk
posluč
s myš
české
Najde
s ni
roku v
britsk
Ch
Nech

jsem vás poslouchal, začínám být méně kritický. Vy jste mě vlastně postavil někam úplně jinam, protože tento způsob uvažování je mi bystostně cizí. Jsou to zjednodušení a banality. K těm knihám. Ano, Seifert není na trhu, je to strašně škoda. Ale já vidím přeplněná knihkupectví a knihy vysoce kulturní se rozebírají, já jsem stěží sehnal Fučíka, tu kritickou Reportáž, která se za týden ztratila. Je zájem o knihy. Takový zájem není skoro nikde na světě. My jsme udělali zkušenost v Nadaci Charty. Třikrát jsme naplnili Národní divadlo svými známými a příznivci. Byla to představení Rok na vsi, Oblak a valčík a Peer Gynt. A byla plná. Lidi mají zájem o kulturu. Vy jste mluvil o vzdělání. Ano, já pocituji velké problémy ve zdejších vzdělání, v prioritách, které se staví. Ale místo abyste nám řekl, jak se konkrétně, teda v Británii, ten strach před tím, jestli bude v roce 2000 země nevzdělanců nebo vzdělanců, vy jste tady řekl, že se naši intelektuálové mají spojit a bojovat za nějaké věci. Já s vámi souhlasím. Násilí v televizi: přijel jsem předevečirem, ve 12 hodin jsem si pustil televizi a na všech čtyřech kanálech, které tady v Praze mám, šla jedna vražda za druhou. Nic jiného tam nebylo. Skutečně, čtyři kanály, byla to náhoda. Ale vzpomněl jsem si na to, že jsem byl v roce 1981 v Rumunsku a v hotelu jsem měl dva televizní kanály a z každého na mě mluvil Ceaušescu nebo paní Ceaušesková. Teď si říkám, co je lepší. Ale souhlasím s vámi, když si pustím doma BBC, je podstatně lepší než naše televize. Ale to je zase otázka určitého vývoje. Váš příspěvek byl ještě horší, než když tady Baťa začne dovážet špatné boty. Když budeme dělat takové příspěvky, tak potom chápu pana Payna, že o emigraci mluví takovým pohrdlivým tónem.

JIRÍ PELIKÁN: Chtěl jsem se přihlásit poté, co kolega Pinc říkal, že prosí Viléma Prečana, aby mu neposílal příspěvek pana kolegy Čulíka. Chtěl jsem říci, že já naopak budu rád, když tento příspěvek dostanu, i když s mnohými jeho akcenty a názory nesouhlasím. Domníval jsem se totiž dosud, že hlavním rysem disentu a i exilu byla vzájemná tolerance a schopnost vyslechnout pozorně jiné názory a pak na ně otevřeně, ale slušně odpovědět. Pokud tenhle příspěvek neuveřejní nějaký deník, tak naše Listy budou ochotny jej zveřejnit a dají místo i těm, kdo s ním nesouhlasí. Musím se přiznat, že mě tento příspěvek nerozčilil, spíš vyprovokoval k zamyšlení nad problémy, které nadhodil. To je vždycky lepší než poslouchat nudné referáty.

JIRÍ VANČURA: Jsou možná situace, které nás vykloubí, kdy se jakoby stáváme někým jiným, jednáme jinak, než by se dalo čekat. Já mám třeba dlouholetou zkušenost s Jiřinou Šiklovou, a snad poprvé v životě jí nerozumím. Neber to osobně, je to tak. Užasl jsem, když jsem poslouchal pana Pince. Včera jsem si odnesl dojem, že je to člověk boží, tím vůbec nemyslím prostý, ale čistý, dobrý člověk, protože nás oslovoval věcmi, na které nezapomenu několik let. A najednou tu vystoupí způsobem, ve kterém nebyla ta vlídnost k hostu, o níž včera mluvil, ani absence nenávisti. Každý samozřejmě může ujet, když někoho srovná s Hitlerem, cítil jsem však i něco jiného. Jsou zkrátka situace, které nás vykloubí.

Aby byla nějaká rovnováha: Poslouchal jsem ten příspěvek, vím, že se v něm pan Čulík dopustil několika chyb, hlavně hříchu neúměrnosti mezi tím, co všechno chtěl vyslovit, a tím, co může posluchač strávit. Víم ovšem, o čem byla řeč, a vážím si pana Čulíka právě proto, že přichází s myšlenkami, které nejsou vždy vítané. Nám, to jest Listům, dal třeba studii britského ekonomů českého původu Františka Nepila, vysoce zajímavou koncepci privatizace přes penzijní fondy. Najdete ji v šestém čísle Listů, což neříkám proto, abych jim dělal reklamu, ale proto, abyste se s ní mohli seznámit a seznat, že je to přinejmenším velmi zajímavá myšlenka. Od devadesátého roku však nenašla příležitost k publikování. Přitom nejde o nějakou posedlost, pan Čulík obcházel britské ekonomy, aby mu dali protiargumenty, ne že by byl apriorně předpojatý.

Chci říci, že vím, o čem tady byla řeč, a sám jsem v tom proslavu našel našel řadu podnětů. Nechci se dávat za příklad, ale možná, že bychom se měli víc kultivovat. Když slyšíme něco, co

je nám nepříjemné, třeba pouhou dikcí, poslouchat a nezanedbat skutečné poselství. A nezaujímout postoj, že mne sem přišel poučovat nějaký emigrant, na to bychom opravdu neměli být alergičtí. Jinak nám snadno unikne to cenné, zajímavé.

Náhodou, že jste se teď zavrtil, pane Mlynáři, tak se vás chci zeptat: jak můžete říkat takové věci, že televize Nova je - cituji - úžasný příklad toho, jak končí takzvaný intelektuál, když dostane televizi? Jednak to není příklad, dostal ji zkrátka člověk, který takto dopadl. Proč ho puncujete jako intelektuála? A navíc - a v tom je vaše zaujatost - uvádíte na prvním místě Fedora Gála, který zaměření a obsah té televize, jak jistě sám víte, nikterak neurčuje. Tam přece jde o něco zcela jiného než o intelektuály. A jak můžete říci, že dokud pan Čulík nebude jmenovat toho, kdo se mu zmínil o redakční instrukci ve vztahu k opozici, budete to pokládat za naprostou lež? Prosim vás, dívejte se na tu televizi, a pak si skutečnost můžete dedukovat sám. Nebo snad musíte znát interní směrnice každého bulváru, abyste věděl, k čemu jsou jeho redaktoři vedeni?

Chci zkrátka říci, že i když jsou třeba formulace nešikovné nebo je nám způsob podání proti srsti, měli bychom si vybrat, co je cenné a poučné.

SYLVIE RICHTEROVÁ: To, co se tady odehrává v této chvíli - zdánlivě téma pana Čulíka - přesahovalo téma tohoto setkání. Nepojednává o exilu, ale předvádí jednu velice podstatnou, základní, možná tragickou, možná pro naši zkušenost nesmírně cennou, to záleží právě teď na nás, skutečnost. Kdo byl venku, ví už pět šest let, že si nerozumí s těmi, kdo tady zůstali, ačkoliv jsme vycházeli ze stejných pozic. Jazyky přináší zkušenost. Včera jsme o tom dlouze mluvili. Nepřipustit jazyk jiného znamená nepřipustit jeho zkušenost. My dobře víme, že jazyk jsou jisté brýle, už v Komenském to máme, a když člověk ty brýle nesundá, nemůže ani nahlédnout, jak to ten druhý vidí.

To, že se setkáváme, znamená, že si nějak porozumět chceme. To, co pan Čulík dneska řekl, svědčí, a svědčí s jistými obavami, i když o formě, o jeho osobnosti může mít každý svůj názor, o věcech, kterých si všiml každý, kdo přichází odjinud. Jestli přijít odjinud není hřích, jestli nepředpokládáme, že on sem přišel škodit někomu, je třeba ho poslouchat. On byl přijat jako člověk, který chtěl ponížít - pan Mlynář to řekl - poníženého, uškodit mu. (*Vztahuje se k odstavci, který V.M. neautorizoval, a není tedy otištěn - pozn. redakce.*)

Já ho nechci obhajovat. Já se jenom dívám na to, jak tragicky a naprosto si nerozumíme, a z té strany domácí slyším: Je to tak, protože to tak muselo být historicky, a jestliže někdo neuznává, že toto je jediná možná možnost, ať nemluví. Z druhé strany cítím riskantní pokus nějakým způsobem se domluvit. Já vám řeknu jeden příklad. Třeba ten sborník o nezávislé literatuře. Vydala ho Obec spisovatelů na základě konference o nezávislé literatuře. Tento sborník nebyl vůbec rozšířen. Já vím konkrétně, že Obec spisovatelů ho předala Ústavu pro českou literaturu, který ho měl rozdávat nebo prodávat u příležitosti kongresu české bohemistiky. Na tomto kongresu Ústav pro českou literaturu rozdával vlastní publikace. Tuto publikaci vůbec nepoložil tak, aby ji někdo viděl. A - to je zajímavá věc, přestože se týká jenom mne, člověk těch zkušeností nemá moc, ale považuje je za typické nebo příznačné - dal možnost promluvit nějakému pánovi z Itálie na téma, jak se česká emigrantka zmocnila italské bohemistiky. Což je naprostá blbost, protože já jsem tam nikdy neměla žádnou moc a dělala jsem vždycky, co jsem mohla, zatímco tato osoba neudělala nic. Zajímavé je, že já jsem se ohradila, napsala jsem organizátorům, což byla Filozofická fakulta, Ústav pro českou literaturu, ministerstvo - a skoro nikdo mi neodpověděl! To jsou věci hluboce urážlivé. To jsou věci, které se nemohou nikdy stát, aby na vědeckém kongresu někdo začal vyprávět o osobním životě nebo zdravotním stavu lidí ze svého oboru. A nikdo nemrkne okem. Pan Čulík má zase zkušenost s rasismem...

Nechci nikomu nic vyčítat. Já chci jen říct: všimněte si toho naprostého neporozumění, a pokud my se budeme pokoušet sejít jen ve slovech nebo se vzájemně usvědčovat, jako kdyby nebylo pre-

sumpce, že si chceme v něčem vzájemně pomoci k porozumění, pokud nepůjdeme na kořen neporozumění, které je jenom příznakem rozpolcení v Evropě, bude mezi Čechy a Evropou, do které chtějí, stále určitá propast. Z obou stran. Tak jako jsou levicovní intelektuálové vinní tím, že jim tolik let nepřišlo divné, co se děje na Východě, tak teď říkat - nemluvte nám do toho - nikam nevede.

ANTONÍN LIEHM: Já patřím, jak víte, k těm lidem, o kterých mluvil Zdeněk Pinc. To znamená, co jsou nezdvořilí a přijdou a mluví do věcí, do kterých jim v podstatě nic není.

ZDENĚK PINC: Já jsem neřekl, že nemáte mluvit do věcí, do kterých vám nic není.

ANTONÍN LIEHM: Před mnoha lety mi Rita Klímová poslala do exilu Ježkův překlad Hayekovy Cesty do otroctví. Jak mě znáte, stoupl můj adrenalin až ke stropu, když jsem si to přečetl, a řekl jsem si, tady je nějaká chyba. A ta chyba musí být ve mně. Pak jsem z toho textu udělal český text, protože byl český jenom přibližně, tenkrát, a celý jsem ho otiskl a velice namáhavě jsem se snažil pochopit, co je v tom textu pro mě zajímavého. Říkal jsem si, že člověk, který ví, o čem mluví, se přece nemůže totálně mýlit, a že se pravděpodobně můžu taky mýlit já. A to je to, o čem mluvila Sylvie Richterová. I já jsem přítom nerad, a taky jsem mu to řekl, že pan Čulík zvolil takový misionářský tón v druhé polovině svého projevu, který samozřejmě věci znehodnocuje.

Ta diskuse není o panu Čulíkovi, to je diskuse o nás. Protože všichni, jak tady sedíme, víme, že v tom, co řekl Čulík, je strašná spousta pravdy. O té pravdě tady nikdo nemluvil. Mluvílo se tady o tom, že nás Čulík, podle mého názoru nešťastně, kritizuje, nabádá, a já nevím co všechno, ale to je málo zajímavé. Zajímavé je to, v čem má pravdu. Myslím si, že kdyby třeba Literární noviny ten projev otiskly - s vyřazením toho misionářského závěru - a vedly k němu diskusi, začali by je lidé číst. Protože by se v tom našli, protože by se v tom poznali.

To není otázka tolerance. Jde o to, že po šesti letech pořád ještě nejsme schopni být zaujati názorem, který zoufale protičečí mému názoru. A přemýšlet o tom, jestli ten názor, který mému názoru zoufale protičečí, by možná nestál za to, abych přemýšlel o tom, jestli ten můj názor je, abych tak řekl, tak docela bullet-proof, prostě neprůstřelný. A tak si říkám, zaplatpánbů, že tu pan Čulík promluvil. Možná, že je dobře, že mluvil tak, jak mluvil, protože jinak by pravděpodobně tahle diskuse byla nevznikla a my bychom se o sobě nedověděli to, co jsme se dověděli.

EDUARD GOLDSTÜCKER: Vážení přítomní, možná, že je to tím, že mluvíme víceméně z vnitřní emigrace, že mám plné pochopení pro to, co pan Čulík zde přednesl. Měla by totiž platit zásada, že kritika se má posuzovat podle toho, co obsahuje, a ne podle toho, kdo ji přednáší a jakým způsobem ji přednáší. Co jsme v diskusi zatím slyšeli, až na příspěvky paní Richterové, Tondy Liehma a Jiřího Vančury, to byla kritika tónu, ne podstaty toho, co nám pan Čulík chtěl sdělit. A to je stará metoda, jak se vyhnout kritice, jak ji nebrat na vědomí: zastavit se u způsobu, jakým byla přednesena, odmítnout ho a tím vylít to pověstné dítě s tou pověstnou vaničkou. Podle dosavadních reakcí by člověk, který by přišel odjinud a neznal nás, usoudil, že u nás, v naší kulturní sféře, je všechno v naprostém pořádku a že ten, kdo do toho ryje, nemá pravdu a musí být odmítnut.

Je však všechno v pořádku? Máme v této zemi rozkvétající intelektuální život? Ve skutečnosti se v této zemi nějak ztratila schopnost intelektuální, racionální diskuse, jak to ostatně dokládá i tato rozprava. Když se objeví různost názorů, tak se hned napadá způsob přednesu, zpochybňuje se odpůrcova odborná i morální kvalifikace, diskredituje se, ba kriminalizuje se, ale nestaví se racionální argument proti racionálnímu argumentu. Pokud jde o postavení našich intelektuálů - pan Mlynář to již řekl - za posledních šest let slovo velice ztratilo na váze. Je to tím, že slovo v totalitním systému, když se třeba jen jediným písmenkem liší od mocensky vymezeného, budí pozornost a má společenský dopad, kdežto ve společnosti demokraticky tržně hospodářské je slovo jako každý jiný jev jedno mezi tisíci, jedno proti druhému, je to norma, která se bere na

vědomí, v níž se jednotlivé slovo ztrácí. Zdá se, že si to mnozí intelektuálové zatím dostatečně neuvědomili a nepřízpůsobili se novému stavu věci. Není kromě toho pravda, že v našem veřejném kulturním životě nastalo něco nebo přetrvává něco jako „gleichschaltung“? S jinými ovšem znaménky než před rokem 1989.

Jsmo do značné míry gleichschaltovaní. Není zde dost intelektuální odvahy odlišit se názorově od toho, co se pokládá za hlavní proud. Není to náhoda a nelze to odbývat pouze jako dědictví totality. Nejčastěji sem hledící věta, kterou jsem v našich nových šesti letech slyšel a četl, citát z Friedricha von Hayeka, o němž se Liehm už zmínil, věta v tom smyslu, že to byli intelektuálové, kteří vyvinuli ušlechtilé myšlenky, a ty pak zavinily největší světové katastrofy. Čili, jinými slovy, pozor na intelektuály, protože ti plodí ušlechtilé myšlenky a ušlechtilé myšlenky jsou nebezpečné, z čehož vyplývá závěr sylogismu: intelektuálové jsou nebezpeční. Že takový postoj k intelektuálům brzdí svobodný intelektuální život, opravdu svobodnou výměnu názorů, jak by se na demokracii slušelo, je doufám jasné. Proto jsem rád, že pan Čulík řekl, co řekl. Je na nás, abychom si z toho vybrali, co je pravda, o čem bychom měli přemýšlet a co bychom měli převést do naší skutečnosti.

MILAN HORÁČEK: Já si taky myslím, že nám pan Čulík čural na boty, abychom to řekli srozumitelně. Ale ta reakce! Nejvíc mě překvapila Jiřina Šiklová. Jiřko, ty bys mohla ze své praktické práce s feministkami aspoň té části, která nebyla misionářská, rozumět. A ještě bych měl jednu prosbu: Zdeňku, jsem na to hrozně citlivý po těch pětadvaceti letech taky v Německu - abys vzal toho Hitlera nějakým způsobem zpátky. O to bych tě moc prosil.

MILAN HAUNER: Já jsem v podstatě chtěl říct to, co Milan Horáček. Já jsem taky venku čtvrt století a včera jsem se zúčastnil náhodou poslední fáze té večerní improvizované diskuse, která možná vejde do análů české politické kritiky. Tam jsem pasivně dával víceméně za pravdu Zdeňku Pincovi a panu Mlynářovi. Možná, že to byla, pane Čulíku, moje osobní rezistence vůči vašemu tónu, protože jsem vás neznal. Ale v tomto okamžiku se přidávám k Milanu Horáčkovu, jakmile jsi, Zdeňku, řekl, jakmile ti vyklouzlo to jméno Hitler. Neříkám to jen proto, že jsem napsal o Hitlerovi knihu, která, ne náhodou, ještě nebyla přeložena do češtiny, ale že jsem na tom tématu pracoval. Pro mě je to červený šátek, varování. Zapřemýšlej si a soukromou cestou to nějak stáhni. Protože tady jsme se dostali, jak říkal pan Goldstücker, skutečně na úskalí. Tady by za chvíli začala nějaká třídní válka mezi dvěma bloky. My se musíme respektovat. Pan Čulík přednesl rejstřík, katalog vad, to je jedna rovina. Druhá rovina je osobní percepcie jeho tónu a naše osobní mentalita. Nám se to nelíbí, tady došlo ke kontrastu. Ale tolikrát bylo opakováno to slovo Voltaireovo, adresované Rousseaovi: Nesouhlasím ani s jednou řádkou, kterou jste napsal, ale budu bránit do poslední kapky krve vaše právo to psát a deklarovat.

PETRUŠKA ŠUSTROVÁ: Já musím říct, že mě ta reakce docela pobavila. Protože na provokativní příspěvky bychom měli být zvyklí, tak jako jsou na ně zvyklí na Západě. Co mě ale hodně překvapilo, je skutečnost, že jsem si myslela, že tohle setkání je právě setkání exilu a disidentů a že to je z toho důvodu, že si navzájem rozumějí. K mému velkému údivu však obě tyto části mluví úplně rozličnou řečí. S tím se těžko můžeme smířovat. Proč se tedy vůbec scházíme, proč sem vlastně jezdíme, když nejsme ochotni spolu diskutovat? Vyskočit a říct, že tohleto se nedá poslouchat a že nemá cenu s tím diskutovat, no tak nediskutujme. Ale vždyť většina z toho, co pan Čulík říkal, je pravda. Já sice vůbec nesdílím jeho horlení pro to, že se mají intelektuálové spojit, nebo pro vyvíjení nějakých akcí, ale vždyť český tisk skutečně těmi vadami trpí. Mně se nelíbí, že nerozlišuje mezi intelektuálem a novinářem, nebo rozlišuje nedostatečně, nebo mu přehazuje jedna z těch rolí do druhé, ale to, co říká, to jsou přece věci, které všichni víme. Nechápu, proč si je zastíráme.

SYLVIE
úplně vz
kolektiviz
můžu poč
brát osobi
od někoho
VLADI
nesmírně
vydával F
ANTON
později n
nevystou
VLADI
to, že m
vnímání,
A lze ter
ju, já js
názor. A
Ale neoi
za blábo
právo sr
rozumno
s inform
PAVE
a kteří
společn
disidenti
nepřikli
pochop
jak exi
říkal p
řil, jsou
není di
MIRC
ti stále
som tu
že vlas
postoj
social
Hovor
cia bo
MIL
pohlec
A já s
z vnít
leka a

SYLVIE RICHTEROVÁ: Právě ten návrh pana Čulíka, aby intelektuálové spolupracovali, je úplně vzorovým příkladem, jak si nerozumíme. Protože on nechtěl volat po znárodnění anebo kolektivizaci intelektuálů, ale spíš po takové samozřejmé, já bych řekla korektní spolupráci, kdy můžu počítat s tím, že ten, kdo mě potká, mě nepotopí, neodkopne, což musím říct, a nechci to brát osobně, se stává pořád, a člověk nevychází z údivu. Pomáhání na svět věcem, které scházejí, od někoho jiného, ne úplně totožného se mnou.

VLADIMÍR MLYNÁŘ: Já jenom poznámku k tomu, co říkal Tonda Liehm, kterého si nesmírně vážím. To srovnání s překladem Friedricha von Hayeka je nefér v jedné věci. Tonda vydával Friedricha von Hayeka za situace, kdy ho nikdo jiný nemohl vydat a byl zde nedostupný.

ANTONÍN LIEHM: To není pravda. Mohlo ho vydat Svědectví, Sešity, Proměny - které později mou redakci s mým souhlasem vydaly - Publishers 68 a jiní, jejichž adrenalin by přitom nevystoupil tak jako můj, a asi vůbec ne.

VLADIMÍR MLYNÁŘ: Celý problém dle mého soudu je o tom, že pan Čulík si stěžuje na to, že média, která on považuje za k tomu povolána a která by údajně měla býti spřízněna jeho vnímání, taková nejsou. Ale tady jsou přece jiná média. Tady existuje naprostá svoboda slova. A lze ten názor uplatnit kdekoliv. A k tomu, co říkala paní Richterová: Já přece pana Čulíka nebiju, já jsem s ním strávil noc plnou diskusí. Nikdo ho tu nechce zatkout, znemožnit mu jeho názor. Ale snad mám proboha svobodu nesouhlasit. (**JAN ČULÍK:** Otiskl byste to v Respektu?) Ale neotiskl, protože to považuju za blábol, nezlobte se. Jako vy považujete to, co tady říkám já, za blábol. Považuju za pseudosvět, že vy jste lepší, že budete otiskovat moje bláboly. Já mám právo snad tisknout to, co já považuju za rozumné, a vy máte právo tisknout, co vy považujete za rozumné, a lidi se můžou rozhodnout. Já tady prohlašuju, že pokud napíšete podloženou analýzu s informacemi, ne dojmy, tak to otisknu.

PAVEL ZEMAN: Hovoří se tady o tom, že nefunguje komunikace mezi lidmi, kteří žili v exilu a kteří žili tady, a to je z toho důvodu, že tento pohled je velmi často zevnitř. Zevnitř z exilu na společnost, která tady žila před devětaosmdesátým v Čechách, stejně tak jako v českém prostředí disidentském. A je potřeba taky pohled zvenku, z té takzvané normální společnosti. A tomuto se nepřikládá zatím pozornost. Je to samozřejmě problém pro sociology, pro historiografy, ale pochopitelně i pro publicistiku. Pokud nebude ten pohled oboustranný, bude ahistorický. Protože jak exil, tak disent doma je jenom částí společnosti, která bohužel byla rozdělena. K tomu, co říkal pan Čulík, máme samozřejmě každý právo říkat své názory. Navíc věci, o kterých jste hovořil, jsou důležité, samozřejmě je třeba se na věci dívat kriticky, ale takováto kritika pro mě osobně není diskusní, z toho důvodu, že neobsahuje racionální argumenty.

MIROSLAV KUSÝ: Já sa cítim ako vonkajší pozorovateľ, lebo zisťujem, že českej skutočnosti stále menej rozumiem. Že to rozdelenie je skutočne už fait accompli po všetkých stránkach. Já som tuto diskusiu pozoroval s úžasom. S úžasom preto, lebo som v prvej polovici diskusie zistil, že vlastne česká spoločnosť je už totálne normalizovaná spoločnosť, že to je už normalizátorský postoj voči názoru, ktorý je neprijemný, a že ona česká spoločnosť preskočila rovnou z reálneho socializmu do reálneho kapitalizmu. Tento kapitalizmus je najlepší zo všetkých možných. Hovorím, to je môj pocit človeka, ktorý pozoruje zvonku tu diskusiu a ktorému sa zdá, že ta reakcia bola nepatričná.

MILAN UHDE: Já si uvědomuji, že musíme slyšet ty, kteří pozorují zvenku. Každá kritika je pohled zvenku. Ale kritik musí zároveň strpět, že budeme velmi náročně prověřovat jeho věcnost. A já se domnívám, že ten nadřazený pohled, který tady někdo nazval misionářským, vyplývá z vnitřního stavu autorovy mysli. Misionář žije s těmi, které oslovuje. Pan Čulík však přijíždí zdaleka a zjišťuje, že tady jsou blátivé cesty místo chodníků, a ptá se nás, proč neklademe dlažbu na

to místo, kde máme bláto. A já ho navíc přistihuju při některých nepřesnostech. A proti těm se bouřím. Když například říká, že v britském parlamentu není myslitelné, aby se nediskutovalo o privatizaci velkého podniku, má stoprocentně pravdu. Kdybychom my měli všechno privatizováno a diskutovali o privatizaci jednoho podniku, musí do toho promluvit parlament. Ale pan Čulík pravděpodobně neví, alespoň z jeho projevu to vyplývalo, že jsme schválili v roce 1990 zákon o privatizaci, v roce 1991 další zákon o privatizaci, a ten zmocnil vládu a jenom vládu, aby to vykonala. Kdyby pan Čulík napadl tuto skutečnost a řekl, to jste šli úplně špatnou cestou, budu se nad tím zamýšlet. My jsme to volili, nebo poslanci, kteří to tehdy odhlasovali, to volili proto, že chtěli, aby privatizace byla uskutečněna co nejrychleji. Já tedy pana Čulíka podezírám z toho, že věci dost dobře nezná, a přichází radit. To je moje výtka, kterou mu adresuju. A to prosím vás pěkně bez jakékoliv emoce - někdo je citlivější a sáhne hned po nešťastném příoměru s Hitlerem, někdo udrží hněv na uzdě, ale nasloucháme. Musím mluvit za sebe. Naslouchám a naslouchal jsem každému slovu. A zjišťoval jsem podezřele panelové, prefabrikované úvahy. Jako například, že tělo v České republice pohltilo hlavu. A lidé propadli konzumu. Toto jsou floskule, proti kterým já mohu uvést jiné, zcela protichůdné. S tím se nedostaneme daleko. Kritizovat je třeba a já jsem poslední, kdo by se kritice vzpíral, ale je třeba argumentovat přesně. O tom, že se chceme slyšet, o tom vůbec žádná pochybnost není.

ZDENĚK PINC: Kdyby Milan Horáček nebyl hostitel a já tu nebyl v pozici hosta - (**VILÉM PREČAN:** On není hostitelem.) Tak se omlouvám. Tak bych se býval nehlásil. Ale když už jsem sem došel, tak se od něj nechám vyvolat. Chci říci dvě věci. Zaprvé, to, co člověk řekne, se nemůže vzít zpátky. Co je jednou řečeno, to prostě je řečeno, a je nesmysl si myslet, že se to dá vzít zpátky. Člověk se samozřejmě vždycky může omluvit a já jsem ochotný druhému člověku se omluvit kdykoli a za cokoli. Druhá věc, kterou chci říct, je, že nepočítá se, co člověk řekl, ale počítá se to, co ti druzí slyšeli. Mne nepředstavitelným způsobem udivuje, že oba Milanové, a možná i někteří jiní z vás, mohli slyšet, že jsem přirovnal Čulíka k Hitlerovi. Já jsem přece mluvil o tom, že jestli u některého člověka v dějinách není pochybnost o tom, že to subjektivně, chcete-li svojí terminologií, myslel dobře, no tak je to přece Adolf Hitler. Vždyť on si přece myslel, že chce spasit lidstvo, anebo to relevantní z lidstva, které on předpokládal. Mě naprosto vyděsilo - (**MILAN HAUNER:** Nechtěl spasit lidstvo!). Nebudeme se hádat. Pro mě je tohle nepochybná věc. Ale, Milane, ty jsi kompetentní odborník a já uznávám, že se mohu mýlit. Řekl bych poslední věc. Já jsem teď rád, že jsem to udělal. Za sebe. Ale jsem nerad, že jste to někteří slyšeli jinak, než jsem to myslel. To se stává pravidelně. Já jsem se tady na pana Čulíka vlastně nezlobil a nezlobím se na něj. A zarazilo mě, že Vilém mohl říct, že bych si mohl myslet, že je nepřítel. Jakýpak by byl nepřítel. Já jsem mu jenom chtěl říct, aby se mnou takovýmto jazykem nemluvil, protože se nedomluvíme a mohli bychom si dát pár facek. A dokud se nenaučíme zastavit debatu, která nepovede k cíli, tak se budeme pořád točit v bludných kruzích. Pak nemá vůbec cenu se scházet. Děkuju vám a omlouvám se všem.

JAN ČULÍK: Udělal jsem zásadní chybu. Považuju se za součást tohoto národního společenství. Když jsem je kritizoval, tak jsem kritizoval společenství svoje. Vy jste mě ovšem vzali jako někoho zvenku a strašně jste se urazili. Ten provokativní jazyk jsem zvolil záměrně, protože jsem myslel, že to vyvolá velmi ostrou diskusi, což taky vyvolalo. A třetí věc je myslím velmi zajímavá. Je to otázka odlišného názoru. Vy jste mě tady zařadili do kategorie emigranta a řekli jste mi, že s tímto společenstvím nemám nic společného. Je to špatně, mám tam chyby a tak dále. Chtěl bych jenom říci, že to, co jsem tady říkal, je výsledkem debat s lidmi, kteří žijí tady. Jestli to mohu říci, tu poučovací část o tom školství v podstatě napsal Ondřej Hausenblas z Filozofické fakulty. Vůbec to není emigrant. Otázka je, jestli vy automaticky neoznačujete názor, který se

u vás r
řadou l
Když p
dlouho
VILÉ
vás má
v Mnic
vyčítal
v Ústa
byl ne

Mimo
vyjád

IVA I
ku. A
jsem v
vensky
komur
tu, da
posedl
napros
české
i úspě
On, ex
dušno:
Nejj
ryzích
Parlan
v roce
uvažo
lidé z
bývalé
níkov
lečens
náhod
ně zap
odešli
cely u
dové
la. A
zase
samos
mám

u vás nenosí, za něco cizorodého, co není nutno poslouchat. Skutečně, já jsem mluvil s celou řadou lidí. Jestliže mi říkáte, že tyto věci jsou chybné, měli bychom si to vzít jednu větu po druhé. Když pan Slomek říká, že ve školách by se neměla číst literatura, to by byl také dlouhý námět na dlouhou diskusi.

VILÉM PREČAN: Já bych vás byl rád této zkušenosti tady a této konfrontace ušetřil, protože vás mám rád. Já bych mohl denně už po pět let říkat „To není jako v Institutu für Zeitgeschichte v Mnichově“, a k čemu by to bylo dobré? Já se musím snažit od záchodu počínaje - taky mně vyčítali: „Je to nedůstojné ředitele, aby se staral o toalety.“ Ano, vedle komputerů první věc v Ústavu byla, že tam byly nové hajzly. Protože to byla ostuda. Rozumíte mi. Takže v tomto jsem byl neústupný a pevný. Ale jinak se snažím po kousičku, protože to jinak nejde.

Mimo diskusi, která odezněla na IV. schwarzenberském setkání v Teplé, došla redakci vyjádření, která připojujeme.

IVA KOTRLÁ: Po ukončení diskuse se mne Jan Čulík zeptal na můj názor ke svému příspěvku. A nemohla jsem, než s ním souhlasit. Kdybych měla stručně vyjádřit, jakou naléhavou notu jsem v něm zaslechla, pak bych použila následující příměr: český intelektuál (potažmo československý) dostal listopadovou revolucí šanci - jak svět pro lidi ochránit. A nejen před totalitou komunismu! Nejen před ní. Takto oslovený intelektuál v Československu, včetně účastníků disentu, dal ale přednost dobové funkci: začal pomáhat politické myšlence a politikům soudobým, posedlým chutí - jak co nejprudčeji československý svět rozdělit a opanovat. Ano, získat něco naprosto svého: privatizovat či alespoň v rámci nově představované společnosti upevnit své společenské postavení, pokud možno nezvratitelně. Ona nezvratitelnost těchto novodobých poměrů leží i úspěšným disidentským intelektuálům na mysli, proto tak prudká reakce na Čulíkův příspěvek. On, exulant z kolébky thatcherismu, si dovolí (málem z pozic ideologie Labour party) kritizovat dušnost současných vládnoucích intelektuálů ve vlasti!

Nejprudčeji reagovali ti, jejichž společenské postavení je v české společnosti na úrovni váhy ryziho zlata: dva učitelé Karlovy univerzity, šéfredaktor prestižního týdeníku a předseda Parlamentu. Nemíním setkání hodnotit jako výjimečné, pro mne to ale byla jediná příležitost v roce zaměnit domov za náraz dlouhodobějšího kulturního setkání. Proto jsem dlouze nad vším uvažovala, po dobu několika týdnů. Je totiž projevem diletantismu, píše-li se s vážnou tváří, že lidé z disentu získali vhodné společenské uplatnění po listopadu 1989. Dávám za pravdu názorům bývalé mluvčí Charty 77 Heleny Klímové, která spolu s Alenou Hromádkovou zpracovala (dotazníkovým způsobem) více než tisícovou společnost signatářů Charty: ve své většině zůstali na společenském dně po Listopadu, stejně jako před listopadem 1989. Míním tím možnost bez pojmu náhodných restitucí či výher v loterii. Znáám signatáře z moravského venkova, kteří se jednoznačně zapojili do revolučního polistopadového dění v okresních městech, někteří dokonce rychle odešli z privatizačních komisí (Prostějov), když jim byly nabídnuty (skoro zadarmo) výhodné parcely u Plumlovské přehrady a podobně. Tito lidé přece nevážili signatářství Charty za polistopadové „zbytkové statečky“. Pokud by tak i byli učinili, historie (i ta lokální) by si je stejně vyhmátla. A zobrazila by jejich polistopadové počínání. Dnes na Jihlavsku například nemohou již chodit zase ani do hospody, aby jim ti, kteří kdysi nad jejich signatářstvím kroutili hlavou, v lidové samospravedlnosti nevyčítali: To jsi v Listopadu pěkným dacanům pomáhal k moci! Co jim já mám říci, když se mi o této své zkušenosti vesnických traktoristů zmiňují v roce 1995? Jsem pře-

svědčena, že osamocenost lidí z disentu (pokud je Bůh nevybavil nějakým výjimečným talentem) dál v polistopadovém prostředí pokračuje a mnohdy je doprovázena propadem pod sociální síť. (Je nutné i zmínit desítku signatářů Charty 77, kteří po listopadu 1989 spáchali sebevraždu.)

Můj názor nemusí být přijatelný pro ty, kteří před Listopadem i po něm prošli odlišnou životní zkušeností. Vždy jsem si totiž vážila víc lidí z exilu, než zde ve vlasti a dávala jsem to zřetelně najevo. Ti venku mi připadali lépe informovaní o světových trendech, a dokonce mi účinněji pomáhali, než lidé ve vlasti. Tak i po Listopadu jsem neuspěla u komise ministerstva kultury při žádosti o podporu při vydání dvou knih: začala jsem se tedy žít manažerskou, zásadně neliterární a nekulturní činností a knihy si vydala vlastním nákladem (bez času k jejich rozprodání, takže je schovávám doma na půdě). Pokud mi v Atlantisu vydali sbírku, opět ji dotovali i po listopadu 1989 lidé z exilu. Domov je tedy pro mne celoživotní pastí společenskou, jen díky lidem z exilu jsem kdysi mohla své texty zvýraznit. Dnes již vlast chápu jako místo, kde se vydělávají peníze, a je pak nutné jejich část přes vlastní peněženku pasírovat do kultury. (Čtvrtým rokem vydávám v kuchyni literární měsíčník Akord. S pouhými stovkami čtenářů - a ti nejnadšenější jsou opět z exilu.)

Snad i z těchto důvodů jsem při diskusi nad textem Jana Čulíka stála při étosu jeho názorů, oprávněně kritických. Připadám si osobně jako exulantka v této vlasti: po rozpadu socialismu jsem jen získala možnost pobavit svou šedou kůru mozkovou zatížením a věnovat své úsilí především středostavovskému získávání hodnot (materiálních). Tak jsem si po Listopadu koupila finský domek na samotě s kouskem vlastního lesa, co nejlépe zrekonstruovala bydlení v Praze i v Brně, dalším svým dětem umožnila univerzitní vzdělání v zahraničí, to vše s překvapeným vědomím, že předchozí desetiletí v disentu jsem žila na rodinně špatné stezce. Kdybych si však zachovala disidentskou mysl a nenechala se ohloupit možnostmi tržního prostředí, polehávala bych při společenském zapomenutí na jeho krutém dně, ale možná s takovým literárním textem v ruce, jaký již nikdy nenapiši. Čulík svým dryáčnickým textem oslovoval ve mně dryáčnost mých pochybení po Listopadu, a nemohla jsem mu, než pravdivě říci: Ano, souhlasím s tvým příspěvkem. Nesouhlasem bych namlouvala sama sobě, že jsem dobrá a neúhybně sleduji - ale co? Oba Václavy? Ze stovek a tisíců drobných pochybení vznikají po tisíci dnech přímé dálnice falše... Ano, dálniční síť v ČR se úspěšně, za poplatky, rozvíjí. K tomu přispívám svými všedními dny, v neděli si dovoluji souhlasit s Čulíkem.

JAN ČULÍK: Svými příspěvky do diskuse nechci škodit, ani se nechci nad nikoho vyvyšovat. Myslím, že je zapotřebí mluvit o zásadních věcech co nejotevřeněji. Jsem stoupencem šokové terapie. Má ozdravný účinek. Má přednáška nechtěla přinášet hotová řešení. Hledejme dohromady odpovědi na otázky, které jsem v příspěvku vznesl. Například zjistíme, jak to skutečně je s výukou české literatury ve školách. Pokud průzkumem zjistíme, že situace je špatná, usilujme o nápravu. Jde o to postulovat od samého začátku požadavek nejvyšší kvality.

Považuji za svou povinnost konfrontovat situaci v Čechách se situací venku, tak jak třeba Britové neustále srovnávají situaci ve své zemi se situací ve Spojených státech a jinde. Vznikají tak nové pohledy a nové informace.

Neopovrhují vydáváním peněz, jak mi v diskusi připisuje pan Mlynář. Je to, pokud se to dělá eticky, velmi důležitý prostředek získávání svobody a občanského sebevědomí.

V demokracii se věci dají pozměňovat. Když se třeba ukáže, že původní podmínky koncese nějaké komerční stanice byly nedostatečné, pod tlakem veřejného mínění může parlament podmínky změnit, zpřísnit, opravit původní chybu. Musí to však někdo (víc lidí) důrazně veřejně říci. Je zapotřebí systematické veřejné diskuse.

Nejsou
vydírání!
otevřený
v televizi
povinnos
komise, l
BBC tak

Není z
kapitálu,
všem po
lečnost E
projevu,
zda je sp

Demok
lávat. M
by mohl

V celé
Učitelé ž
sob učer

V Brit
inflaci sl

Karel Čulík

Nejsou-li zvaní novináři do televize či na neoficiální setkání s politiky, to je přece právě to vydírání! Je to nenápadné, plíživé, středoevropské uplatňování vlivu. Je to daleko ničivější než otevřený nátlak. Od října 1995 se vyskytly další případy, kdy se vládnoucí politikové pokusili v televizi prosadit svůj vliv. Viz též problém návrhu tiskového zákona, který odmítl právo (či povinnost) novinářů utajovat své zdroje. V českých televizních stanicích neexistují nezávislé komise, které by především nyní, před volbami, zveřejňovaly pokusy o politický nátlak. Televize BBC takovou komisi zřídila.

Není zrovna jednoduché ani v zavedené demokracii založit úplně nové, nezávislé noviny bez kapitálu, i kdyby po nich byla poptávka. Čestný novinář by měl otevřít svůj sdělovací prostředek všem podnětným názorům, které existují ve společnosti, tak jak to dělá rozhlasová a televizní společnost BBC a jak to nyní víceméně dělají skoro všechny seriózní britské listy. Představa svobody projevu, kdy si každý majitel či šéfredaktor ve svém listě prosazuje vlastní ideologii, a „trh určí, zda je správná“, je scestná a škodlivá.

Demokracii je nutno hájit pořád. Demokracie je aktivní proces. Občané ji musejí neustále vzdělávat. Musejí zejména začít aktivně vystupovat na její obranu, i když se objeví byt jen náznaky, že by mohla být ohrožena svoboda tisku.

V celé řadě zemí se ve školách „čtou knížky“, rozebírají se vybrané části literárních textů. Učitelé žáky učí s textem pracovat, interpretovat ho a porozumět mu. Je to daleko efektivnější způsob učení než memorování dat.

V Británii a ve Spojených státech také existuje tržní společnost, a nedošlo tam k tak obrovské inflaci slova, jako po revoluci v České republice, i když nejistota dnes světem vládne. Myslím, že

Karel Cudlín, Svatba

český zmatek nevznikl inflací slova, ale protože se rozložily základní civilizační hodnoty a intelektuálové neupozorňují na to, že jsou stále platné.

Šlo mi stejně jako pražským kolegům, s nimiž jsem přednášku pro Teplou napsal, o trochu víc než jen o korektní spolupráci. Networking by měl být neformální aliancí českých intelektuálů za určitým cílem, bez ohledu na politické názory. Vytváření neformálních občanských asociací za pozitivním společenským účelem je velmi důležité, a jak argumentuje Francis Fukuyama ve své nové knize *Důvěra* (Trust, 1995), je i základní podmínkou ke vzniku hospodářského blahobytu.

EVA KANTŮRKOVÁ: Čulíkův tón je příjemně vzrušený a vynucuje si reakci, vzrušivost ale nepřekračuje meze hulvátstvím, dnes v Čechách tak oblíbeným. To je velmi pozitivní přínos, tím spíš, že Jan Čulík vyhrocuje názor po samu snesitelnost. Jinou jeho výhodou a přínosem je pohled zvenčí: srovnává české poměry s anglickými a může vynést soud. Skoro až ortel, řekla bych. Jan Čulík si může domyslet, že například já vím o všem, nač on poukazuje jako na jevy negativní, takže mě vlastně obviňuje, a to tím zřetelněji, když ví, že za minulého režimu jsme ani já nebo lidé mně podobní nemlčeli. Z čeho mě viní? Z netečnosti? Z nedbalosti? Ze zbabělosti? Z touhy po účasti v establishmentu? Ze zrady na vzdělanectví?

Ještě dřív než se polekám obvinění, budu o Čulíkových slovech v několika poznámkách nahlas přemýšlet.

Poznámka první.

Když Jan Čulík říká, že intelektuálové ztotožnili s OF a potom s Klausovou stranou demokracii, a tudíž nekritizují koalici, aby křehkou květinu demokracie nepoškodili, v jedné, ale velice malé části toho tvrzení pravdu má. Zdaleka největší částí je ale jeho tvrzení - a je to základní premisa úvahy o dlužích - naprosto povrchní. A umožňuje mi vyslovit premisu moji, totiž že Jan Čulík nenuť české vzdělance k duchovním výkonům, tak jak to odpovídá jejich pozici, ale do žurnalistické řeže, jakou podnikl sám.

Nevím, jsem-li vzdělanec či intelektuál, ale rozhodně o sobě vím, že mi na duchovním klimatu země záleží. A že celá moje současná práce se k tomu zaměřuje. A právě v tomto pocitu odpovědnosti - na rozdíl od Janova pohledu zvenčí - pozoruji, že v zemi probíhá intenzivní a dalekosáhlé duchovní proměňování. Vzniká na různých místech, v umění, na vysokých školách, slaběji i v církvích, v časopisech, dokonce i v některých politických stranách, a soustředím se na tu jeho část, kde Jan Čulík pocituje hlavní dluhy. Má dva póly - aspoň pro mě - a zosobňuje se mi ve dvou mužích, Václavu Bělohradském a Václavu Havlovi. Bělohradský vědomě stváří a formuluje a mapuje nové, antitotalitní, antidogmatické, anitokolektivistické myšlení, ano, píšu nové, protože to si Jan Čulík, vypěstovaný Anglii, dost neuvědomuje: že se tu v mnohém směru začíná odznova. Kdežto Václav Bělohradský jde ve své vědomé funkci demiurga tržního demokraticismu tak daleko, že se o sobě nestydí napsat, že vytváří pro nový režim jeho ideologii. S mnoha, možná většinou jeho tezí nesouhlasím, ale jeho úporný postup od problému k problému sleduji s obdivným úžasem: takto se postupuje při kypření zanedbaného úhoru. Já vím, co mi Jan Čulík namítne, že Bělohradský nesije jen samou pšenici, dost možná, ale to pole mu stojí za námahu! Lidé si odvykli svobodně konat a myslet, připustit si vlastní odpovědnost, jsou-li věci v pohybu a v relativním vztahu, a Václav Bělohradský je zbavuje tohoto strachu. Václav Havel je naproti tomu tolerantním strážcem transcendentního obzoru, smyslu pro etické a pro společenskou otevřenost, tak jak byly vypěstovány v disentu. Někde se s Bělohradským doplňují, někde se proti sobě vzpřichují, nově vznikající podnikatelská vrstva boháčů Havla cítí jako anachronismus, kdežto převážná část rozviklané veřejnosti k němu lne, aniž mu příliš rozumí, zatímco Bělohradský dráždí nejvíc vzdělanou vrstvu, neboť všichni ostatní, kteří by s ním nesouhlasili, ho nechtou.

A někde o dvě patra, možná i o více pater níž se realizuje každodennost politiky a demokracie, trhovitost podnikání, odstavenost kultury, propadlost žurnalistiky a upadlost médií. A tady špinavá slina stříká, krev teče, blbost kvete, jednoduchost soudů slaví orgie. Musím, bohužel, napsat, že Jan Čulík mě vyzývá právě na toto pole, neboť tu duchovní šlupičku, kterou jsem popsala já, vůbec nebere na vědomí. Na pole tedy, kam bych nevstoupila ani prázdnou botou. Kam ale ochotně a s razancí vstupují například Karel Steigerwald, pámbůh mu to přej, Dušan Třeštík a vůbec celá upadlá ideologie Lidových novin, včetně pana premiéra. Ale i Václav Bělohradský je nejslabší tam, kde přestupuje z filozofování do ideologie, pohříchu hamburgrové, a Václav Havel tam, kde morálně horlí. Duch času, který vyslovují, jim to odpustí.

Poznámka druhá.

Jan Čulík, soudím z jeho textu, uznává polohu vzdělance jen jako opoziční. Aspoň jiné úkoly, tak jak je vypisuje, mu neukládá. V této jednostrannosti taky vyložil můj výklad v Památku, proč byli disidenti vytačeni z veřejného působení a vysoké politiky. Cituje bibli, já si taky dovoluji citát: Všechno má svůj čas. Že vtrhla do podnikání a do veřejného života masa lidí, přitlačených minulým režimem k poddanosti, je podstata českého zázraku a Václav Klaus je jeho guru. Vzdělanec se může přít, kam směřovat ten pohyb, jaká jsou jeho at záměrná nebo bezděčná nemravná úskalí, může mít sto výhrad k politice Klausovy strany, opovrhovat blbstvím některých jejích ministrů, může dokonce i v jiné straně prosazovat jiné nuance politiky a vytvářet jiná řešení problémů, ale necítí-li se součástí tohoto pohybu, nepřítaká-li mu, je mrtev. Jsou takoví. Odstrčení hodnotářů minulého režimu, kterým hrozí, že už neumřou jinak, než v žlučovitě trpkosti. Je to trest, který si ale taky strojí sami. Chci říci, že vzdělanec, hodný toho jména, by měl umět rozlišovat věci hlavní od vedlejších a nedat se svést k poštekávání. Není to namyšlenost, když napíšu, že některé věci prostě nestojí za to, aby o nich psal, ony se vyřeší samy sebou. Tím, jaké síly v sobě společnost chová. Je to problém onoho zneužitého pokřiku „vlci jdou“: při rozměňování takový hlas už nikdo nebere vážně a neposlouchá.

Poznámka třetí.

Vytýká se nám, kteří jsme psali proti totalitě, že nejsme dost aktivní, neorganizujeme výzvy, neprotestujeme, nesvoláváme náměstí. Výtky přehlížejí jednu důležitou okolnost: i za totality jsme se uchýlovali k protestnímu slovu jen tehdy, když jsme neměli možnost jinou. Celá ta dlouhá léta jsme se pokoušeli především o pozitivní činnost. Považuji za nanejvýš významné, že po disentu nezůstaly jen soubory plamenných výzev, petic a výkřiků do světa, ale zejména taky mnoho knih, rozborů společenských problémů, vědeckých prací, a dokonce i mládeže vzdělané v tajných univerzitách, včetně onoho pozitivního ducha, který tuto činnost musel prosvycovat. Kdo upadl do křiklavého radikalismu tenkrát, zanechává po sobě jen smradlavý čmoud i dneska.

A kdy tedy víc, než ve svobodných poměrech, se věnovat pozitivnímu přispění k řešení věcí? Použiji Čulíkovy příklady, které se mě týkají. České dívky v Anglii neznají Máj a nevědí, kdo je Ludvík Vaculík, a angličtí studenti nemají možnost si v Praze koupit klasickou literaturu. A co s tím? Křičet to do světa a vyzývat profesory k lepší práci? Zkoušíme řadu způsobů, jak překonat bariéru starých učitelských návyků. Obec požádala spisovatele, které mají středoškoláci v učebnicích, aby chodili do Památku písemnictví na besedy s nimi. Má to veliký ohlas, budou-li prostředky, praxe se může rozšířit. Podobně pracuje i český Pen klub. Obec spisovatelů taky uspořádala seminář pracovníků bohemistických kateder, kde jsme se ohradili proti převaze abstraktní znalosti literatury a nabídli živé spisovatele pro seminář vysokoškoláků. V Praze se nám vysmáli a i se trochu urazili, v Olomouci už to dávno zkoušejí, v Plzni se takový seminář chystá. A já z korespondence vím, jak se osobními kontakty vytvářejí místa živých vztahů. A pokud jde o klasickou literaturu, právě se chystá desetiletá řada jejího vydávání, peníze na to poskytují Harwardské fondy. Že je to vše nedostačující, pozdě a pomalu? To jistě. Ale je to.

Do diskuse ke studii Jana Čulíka přispěli:

(Pokud není uvedeno jinak, žijí uvedené osoby nyní v Praze. Poznámka *dř.ex.* znamená, že účastník diskuse žil před listopadem 1989 v exilu.)

Eduard Goldstücker (1913), literární historik, *dř.ex.* v Británii; **Milan Hauner**, historik, *dř.ex.*, nyní žije v USA; **Milan Horáček** (1946), *dř.ex.*, ředitel Nadace H.Bölla v Praze; **František Janouch** (1931), jaderný fyzik, *dř.ex.*, ředitel Nadace Charty 77, nyní žije střídavě ve Švédsku a v Praze; **Eva Kantůrková** (1930), spisovatelka; **Iva Kotrlá** (1947), básnířka a spisovatelka, žije v Brně; **Zdeněk Kotrlý** (1945) auditor v Brně a Praze; **Miroslav Kusý** (1931), filozof, žije v Bratislavě; **Antonín Jaroslav Liehm** (1924), filmový a literární kritik a publicista, *dř.ex.*, žije dále v Paříži; **Vladimír Mlynář** (1966), šéfredaktor týdeníku Respekt; **Derek Paton** (1958), bohemista, Kanadčan, nyní žije v Praze; **Jiří Pelikán** (1923), vydavatel Listů, *dř.ex.*, nyní žije střídavě v Římě a Praze; **Zdeněk Pinc** (1945), ředitel Institutu základů vzdělanosti UK; **Vilém Prečan** (1933), historik, *dř.ex.*, nyní ředitel Ústavu soudobých dějin; **Sylvie Richterová** (1945), literární kritička, od zač. 70. let žije v Římě; **Jaromír Slomek** (1958), redaktor LN; **Ladislav Snopko** (1949), archeolog, žije v Bratislavě; **Jan Šabata** (1952), nakladatelství Doplněk v Brně; **Jiřina Šiklová** (1935), socioložka; **Petruška Šustrová** (1947), redaktorka Českého týdeníku; **Milan Uhde** (1936), předseda Poslanecké sněmovny; **Jiří Vančura** (1929), redaktor Listů; **Pavel Zeman**, historik.

NÁZORY • GLOSY • POLEMIKY • OHLASY • POZNÁMKY**Nemocní, nebojte se!**

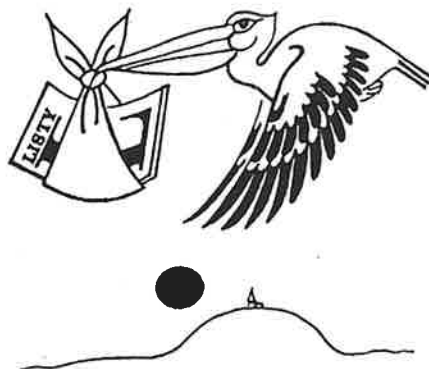
Přečetl jsem moudré, zasvěcené analýzy stavu našeho zdravotnictví v loňském osmém čísle Listů. Přiznávám, že jsem je četl zběžně, protože jsou plné ekonomických pojmů, na které nestačím, a plné názorů, které si odporují. Navíc většina autorů říká věci dávno známé. Ještě štěstí, že ne každý je generálem po bitvě, že jeden z nich v titulku přiznává, že zdravé zdravotnictví je utopie. V razanci kritiky jde ještě dál anketa

politických stran. Zdravotnictví je volební kapitál. SDL začíná: *Zdravotnictví v České republice je takřka na kolenu.... KSČM: Současnou situaci ve zdravotnictví považujeme za zcela katastrofální....* Stalo se snad některému komunistovi, že mu odmítli vytrhnout zub? Nevyndal mu pan primář úspěšně slepé střevo? Ptal se ho snad před výkonem na stranickou příslušnost, protože na nízkých platech lékařů se přece nejvíc podepsali komunisté?

Když jsem všechny názory sečetl, nenapadlo mě nic jiného, než roztrhnout roucho své a posypat si

Objednací lístek

Redakce časopisu
LISTY
Václavské nám. 17
112 58 Praha 1

NÁ
hlavu
zdrav
rurg v
od toh
vědom
ním,
k vyn
gie. To
jsem t
umenš
zdrav
finanč
Vím, ž
neboť
Ale
katastr
podsta
nou n
našich
postesk
lester
Znamý
dokonc
nici si
Nesly
smyslu
musí př
ší, nejd

PŘIH

V cená
Uplatňu

- zákl
- pro
- pod
- před
- před
- Zašl

Jméno, p

Adresa ..

Způsob h